

УДК 37.018.324

*Гуріч В. О.,
к. пед. н., доцент
кафедри соціальної роботи
та соціальної педагогіки,
Херсонський державний
університет*

ОСНОВИ ВЗАЄМОДІЇ СУБ'ЄКТІВ РЕАЛІЗАЦІЇ ПРАВА ДИТИНИ НА ОСВІТУ ПІД ЧАС ЇЇ ПЕРЕБУВАННЯ У ЗАКЛАДІ ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я

Стаття присвячена проблемі організації соціально-педагогічної роботи з метою забезпечення прав дитини на освіту під час перебування в закладі охорони здоров'я. Розглядаються основні проблеми, умови та завдання зазначеної технології співпраці відповідальних установ.

Ключові слова: дитина, освіта, охорона здоров'я, технологія співпраці.

Статья посвящена проблеме организации социально-педагогической работы для обеспечения права ребенка на образование во время пребывания в учреждениях здравоохранения. Рассматриваются основные проблемы, условия и задачи технологии сотрудничества ответственных учреждений.

Ключевые слова: ребенок, образование, здравоохранение, технология сотрудничества.

The article is devoted to the problem of organization of socially-pedagogical work for providing of right for a child on education during a stay

in establishments of health care. Basic problems, terms and tasks of technology of collaboration of responsible establishments, are examined.

Keywords: *child, education, health care, collaborative technology.*

Актуальність дослідження. Право на освіту (обов'язковість загальної середньої освіти) гарантує стаття 53 Конституції України. Проте основні освітні закони були прийняті до моменту ратифікації Україною Конвенції ООН про права інвалідів, а отже, не відповідають її основним стандартам. Після ратифікації Конвенції за участю громадських організацій були підготовлені законодавчо-нормативні зміни, які регламентують впровадження інклюзивної освіти: розпорядження Кабінету Міністрів України “Про затвердження плану заходів щодо запровадження інклюзивного та інтегрованого навчання у загальноосвітніх навчальних закладах на період до 2012 року” (№ 1482-р від 03.12.2009 р.); Концепція розвитку інклюзивної освіти в Україні; Наказ Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України (№ 912 від 01.10.2010 р.); Закон України “Про внесення змін до законодавчих актів з питань загальної середньої та дошкільної освіти (щодо організації навчально-виховного процесу) (№ 2442-VI від 06.07.2010 р.); Постанова КМУ “Про порядок організації інклюзивного навчання у загальноосвітніх навчальних закладах” (№ 872 від 15.08.2011 р.) та інші [3, с. 411].

На 56-й сесії Комітету ООН з прав дитини (3 лютого 2011 р.) під час розгляду доповідей, поданих державами-учасницями, серед заключних спостережень щодо України було висловлене занепокоєння “стійкою недостатністю і неадекватністю освітніх, соціальних та медичних послуг для дітей-інвалідів та їхніх родин”. Комітет рекомендує державі-учасниці у відповідності до статті 23 Конвенції та у співпраці з неурядовими організаціями розробити комплексну політику захисту прав дітей-інвалідів та забезпечення їх рівноправного доступу до освітніх, соціальних та інших послуг, всередині родинного середовища та у громаді запровадити інклюзивну освіту та пропагувати соціальну інтеграцію дітей з особливими потребами; вживати заходів для того, щоб уразливі групи дітей не потерпали від дискримінації всередині системи освіти. Крім того, Комітет висловлює занепокоєння з приводу того, що чинна система освіти недостатньо сприяє розвиткові навчальних навичок учня, його почуттю власної гідності та впевненості у власних силах; натомість у школах спостерігається велика кількість учнів

з проблемами навчання, втомою від навчання, психологічним дискомфортом від перебування поряд з іншими учнями та відчуттям байдужості з боку вчителів.

Зважаючи на вищезазначене, згадаємо, що дитина з порушеннями у розвитку проходить всі ті ж стадії онтогенетичного розвитку, що й здорова дитина. Відмінності полягають у темпах фізичного і психічного розвитку, кінцевому результаті та способі його досягнення. Розвиток особистості дитини, її фізичних здібностей і пізнавальної діяльності залежить від основного дефекту, вимагає більшого часу, інших засобів і методів. Але між полюсами форм вирішення проблеми – “спеціальна освіта – інклюзивна освіта” – знаходяться діти із спадковими (зокрема, онкологічними) захворюваннями, чий процес здобуття освіти переривається вимогами індивідуальних програм реабілітації або гострою потребою відновлення здоров’я. Тож крім дітей з визначеним статусом “інвалід” (які одержують освіту у ЗНЗ) ще однією категорією дітей, чиє право на освіту може бути порушене або формально реалізоване, є неповнолітні пацієнти стаціонарних закладів охорони здоров’я, які проходять курс лікування або реабілітації протягом навчального року. Оскільки обов’язок відповідальних за них дорослих допомогти виконати дитині її обов’язок. Складні життєві ситуації ставлять батьків або рідних перед складним вибором: продовжувати звичний темп навчання або тимчасово переривати процес освіти.

Мета статті – проаналізувати окремі елементи моделі організації соціально-педагогічної взаємодії державних закладів (охорони здоров’я та освіти) і сім’ї з метою реалізації права на освіту дитини, яка тривалий час знаходиться у стаціонарних умовах лікування.

Викладення основного матеріалу. За існуючою практикою, учні початкової школи, які протягом одного року навчання не засвоїли програмний матеріал, за поданням педагогічної ради та згодою батьків (осіб, які їх замінюють) направляються для обстеження фахівцями відповідної психолого-медико-педагогічної консультації. За висновками зазначеної консультації такі учні можуть продовжувати навчання в спеціальних школах (школах-інтернатах) або навчатися за індивідуальними навчальними планами та програмами за згодою батьків (осіб, які їх замінюють) [2, с. 57]. Учні, які через поважні причини (хвороба, інші обставини) за результатами річного оцінювання не засвоїли скориговану до індивідуальних здібностей навчальну програму, можуть бути, як виняток, залишені для повторного навчання

у тому самому класі за рішенням педагогічної ради та за згодою батьків (осіб, які їх замінюють) [2, с. 58].

Згідно Інструкції про переведення та випуск учнів (вихованців) навчальних закладів системи загальної середньої освіти (наказ МОН України від 14.04.2008 р. № 319) для учнів (вихованців) 2–8-х, 10 (11)-х класів, які не мають річної оцінки (не атестовані) з будь-яких причин, за рішенням педагогічної ради та відповідного наказу керівника навчального закладу річне оцінювання (кількість предметів не обмежується) проводиться у серпні-вересні. Терміни проведення оцінювання визначаються навчальним закладом, але не пізніше 5 вересня поточного року. За наслідками річного оцінювання, яке проводиться у серпні-вересні, педагогічна рада загальноосвітнього навчального закладу приймає остаточне рішення щодо подальшого навчання учня (переведення його до наступного класу, на навчання за скоригованою навчальною програмою з окремих предметів, на індивідуальну форму навчання тощо). На підставі рішення педагогічної ради керівник ЗНЗ видає наказ, який у письмовій формі доводиться до відома учня, батьків (осіб, які їх замінюють). Учні (вихованці), які не пройшли річного оцінювання у серпні-вересні, зараховуються до наступного класу, де їх навчання відбуватиметься за скоригованими навчальними програмами з відповідних предметів. Річне оцінювання за попередній клас таких учнів здійснюватиметься протягом навчального року відповідно до часу засвоєння програмового матеріалу. За підсумками цього оцінювання та на підставі рішення педагогічної ради видається наказ керівника ЗНЗ. Випускники 9-х класів, які не атестовані з одного і більше предметів, можуть зараховуватися до 10-х класів середніх ЗОШ, вечірніх (змінних) шкіл.

З урахуванням специфіки процесу лікування або реабілітації визначаються три основних суб'єкта, відповідальних за продовження освіти дитиною: батьки (або інші відповідальні особи), заклади охорони здоров'я та освіти. Наразі відпрацьований процес отримання освіти у двох типах навчальних закладів: спеціальна школа (школа-інтернат) I–III ступенів – навчальний заклад для дітей, які потребують корекції фізичного та (або) розумового розвитку; санаторна школа (школа-інтернат) I–III ступенів – навчальний заклад з відповідним профілем для дітей, які потребують тривалого лікування. Зарахування до них проводиться у порядку, встановленому Міністерством освіти України та Міністерством охорони здоров'я України (стаття 18 Закону України “Про загальну середню освіту”).

До основних проблем реалізації освітньо-культурних прав дитини у закладах охорони здоров'я відносяться: 1) відсутність у більшості лікарень умов для продовження дітьми перерваного хворобою навчання та розвитку (ігрові кімнати та кімнати для освіти мають відрізнятися); 2) відсутність стандартизованих технологій організації взаємодії закладів освіти та охорони здоров'я; 3) відсутність адміністративної волі щодо виконання державного обов'язку з надання освітніх послуг дітям, які знаходяться в будь-якому медичному закладі. Також великою проблемою є чинна ситуація з педагогічними кадрами, які є зараз тільки у штаті психіатричних відділень. Волонтерські зусилля не вирішують усього обсягу завдань, оскільки заклади освіти не мають широкої практики співпраці з клінічними закладами охорони здоров'я [1, с. 18]. Найчастіше ланкою, що зв'язує дитину в стаціонарі (санаторії) та школу, є батьки, хоча у такій ситуації є широке поле для соціально-педагогічної роботи фахівців сфери охорони здоров'я, освіти та соціальних послуг.

Перебування поза ЗНЗ можна класифікувати як: 1) короткострокове (до 1 місяця); 2) середньострокове (1–3 міс.); 3) довгострокове (більше 3 міс.). Враховуючи перспективи реформування системи охорони здоров'я, за способом координації зусиль суб'єктів реалізації прав дитини (зокрема, на освіту) під час проходження стаціонарного лікування можна запропонувати наступним чином:

1) ЗНЗ (за місцем проживання) – центр сімейної медицини – стаціонар – ЗНЗ (за місцем лікування);

2) ЗНЗ (за місцем проживання) – центр сімейної медицини – стаціонар (за місцем проживання);

3) ЗНЗ (за місцем проживання) – центр сімейної медицини – санаторій – ЗНЗ (за місцем лікування);

4) ЗНЗ (за місцем проживання) – центр сімейної медицини – центр реабілітації – ЗНЗ (за місцем проживання або лікування).

Функціональні зв'язки суб'єктів реалізації освітньо-культурних прав дитини можна викласти у вигляді таблиці (див. таблицю 1).

Стандарт адміністративної послуги (створює відділ освіти виконавчого комітету) повинен включати елементи:

- **Назва послуги:** індивідуальне навчання.

- **Місце надання послуги:** відділ освіти виконавчого комітету міської ради (адреса, контакти, режим роботи).

- **Черговість надання послуги:** відповідно до вимог, методичних рекомендацій.

Таблиця 1

Функції суб'єктів реалізації освітньо-культурних прав дитини

Центр сімейної медицини	Заклад охорони здоров'я	Заклад освіти	ЦСССДМ	Служба у справах дітей
<ul style="list-style-type: none"> - діагностування; - направлення на лікування; - консультування з питань організації життя дитини (зокрема, організації процесу навчання); - повідомлення служби у справах дітей (за місцем проживання та місцем проходження лікування) про дітей, які потребують допомоги в реалізації права на освіту під час лікування 	<ul style="list-style-type: none"> - створення матеріальних умов для навчання у межах закладу; - участь у створенні організаційних умов для навчання у межах закладу; - забезпечення доступу вчителів (волонтерів) до приміщень для навчання; - контроль за відвідуванням дітей дорослими, відповідальними за реалізацію дитячих прав 	<ul style="list-style-type: none"> - реєстрація; - навчальна програма; - режим навчання; - кадрове забезпечення; - вибір форми освіти; - процес освіти (викладення – консультація – контроль) 	<ul style="list-style-type: none"> - супровід дітей, які потребують допомоги в реалізації права на освіту; - надання соціальних послуг для підтримки процесу навчання у встановленому порядку 	<ul style="list-style-type: none"> - контроль за дотримання прав дитини; - моніторинг стану підтримання процесу освіти дитини під час лікування; - захист права дитини на освіту, відновлення його шляхом вжиття законних заходів
ЗВІТУВАННЯ ЩОДО СТАНУ РЕАЛІЗАЦІЇ ПРАВА ДИТИНИ НА ОСВІТУ				Аналіз звітів, моніторинг, координація зусиль

- *Особливості надання послуги особам похилого віку та інвалідам:* відсутні.

- *Підстави для надання послуги:* 1) Закон України “Про освіту” від 23.05.1991 р. № 1060-ХІІ; 2) Закон України “Про загальну середню освіту” від 13.05.1999 р. № 651-ХІV; 3) Положення про індивідуальну форму навчання в загальноосвітніх навчальних закладах, затверджений Наказом МОН України від 20.12.2002 р. № 732; 4) Наказ МОН України від 15.10.2004 р. № 797 “Про внесення змін до Положення про індивідуальну форму навчання в загальноосвітніх навчальних закладах”; 5) Лист Головного управління освіти і науки України від 08.09.2006 р. № 1493/02 “Про організацію індивідуального навчання”.

- *Спосіб надання послуги:* організація індивідуального навчання.

- *Оплата:* фінансування індивідуального навчання учнів здійснюється за кошти місцевого бюджету. Оплата праці педагогічних працівників здійснюється відповідно до законодавства України та нормативно-правових актів Міністерства освіти і науки України.

- *Термін виконання:* відповідно до довідки лікувального закладу або ЛКК, з дня надання документів, погоджених у відділі освіти.

- *Можливість оскарження:* місце та спосіб оскарження – не передбачені.

- *Необхідні документи:* 1) довідка, завірена печаткою ЛКК, печаткою лікувального закладу (оригінал, копія); 2) заява батьків або осіб, які їх замінюють; 3) наказ директора ЗНЗ (2 екземпляри); 4) погодження відділу освіти; 5) індивідуальний навчальний план, затверджений директором ЗНЗ; 6) розклад уроків, затверджений директором ЗНЗ, погоджений із батьками (відповідальними за дитину особами).

- *Додаткова інформація:* за бажанням батьків або осіб, які їх замінюють, кількість годин на індивідуальне навчання, понад установлену норму, може бути збільшена шляхом надання платних послуг навчальним закладом, згідно з переліком платних послуг, затвердженим постановою КМУ від 20.01.1997 р. № 38.

- *Вимоги до посадових осіб, які безпосередньо забезпечують надання послуги, включаючи вимоги до їх кваліфікації:* заступник начальника відділу освіти, освіта вища.

Висновки та перспективи використання подальших наукових розвідок. Незважаючи на нормативну розробку загальних напрямів забезпечення прав дітей на освіту та розвиток, методична сторона реалізації завдань соціальної політики у цій галузі потребують удосконалення.

Крім нових технологічних розробок, слід забезпечити спеціальну підготовку та перепідготовку педагогічних кадрів з питань інвалідності, інклюзивного навчання, супроводу дітей з інвалідністю, створення безбар'єрного середовища навчальних закладів.

Література:

1. Гуріч В. О. До проблеми соціально-педагогічної роботи зі збереження освітніх навичок дітей у закладах охорони здоров'я / В. О. Гуріч // Наукові записки. Серія "Психолого-педагогічні науки" (Ніжинський державний університет імені Миколи Гоголя) / за заг. ред. проф. Є. І. Коваленко. – Ніжин : НДУ ім. М. Гоголя, 2012. – № 4. – С. 15–18.

2. Положення про загальноосвітній навчальний заклад : Постанова Кабінету Міністрів України від 27.08.2010 р. № 778 [Електронний ресурс]. – Режим доступу:

<http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=778-2010-%EF>. – Назва з екрана.

3. Права людини в Україні – 2012. Доповідь правозахисних організацій / за ред. Є. Ю. Захарова ; Українська Гельсінська спілка з прав людини. – Харків : Права людини, 2013. – 560 с.